

WWW.UNILIB.RS ИЗЛАЗИ

четвртком и недељом

ЦЕНА

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Коларчева улица бр. 10.Претплату примају све поште
у Србији и иностранству.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

Уредник: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

ЗИМЊЕ ВЕЧЕ

У одаји мојој малој,
— Док на пољу стеже зима,
Огањ тиња и одваја
Колутове густа дима.

Украј мене стара цица,
Прућила се, то јој гове,
Она мирна и ја миран,
Свако снева своје снове.

У кавезу тица ћути,
Тако сетна — тужна тако!
И сат једва откуцава
Жалостиво и полако.

Кроз слеђена окна гледим:
Нигде људска лика неје,
Само ветар грањем тресе
И мећава снежна веје.

А ја сневам, мирно сневам...
Већ дубока ноћ осваја,
У тој ноћи нигде гласа,
И тој тами нигде краја!

Ал' гле! Светлост изненада!
Друмсм зврје кола нека...
То кочијаш журно вози
Каквог странца из далека.

И док ситна звонца звоне
И роморе горком тугом —
Он с очију санак гони
Жалостивом песмом дугом.

И ја слушам песму ову
У пустошној ноћној тмини,
Слушам, пратим док се тихо
Не изгуби у даљини.

И кад замре, дуго за тим
Чини ми се још се чује:
То је њена горка туга
Што у срцу одјекује...

СРБИНЧЕВИ

(ОДЛОМАК ИЗ РОМАНА **Златно Срце**)
— МИЛОШ ЦВЕТИЋ —

(НАСТАВАК)

— Е... па онда мораш, да се не би које покварило. А то Бог не рачуна у грех, јер сам морао; а где се мора, ту нема воље ни жеље, па није ни грехота. — Изговорив то, пређе левом шаком преко лица, па онда поглади своје пострижене бркове, пређе преко кратке ошипане косе, мало се почеша иза врата и спусти је низ чохани кратки сељачки капут, с црним пљоснатим дугметима и као обриса је о своје тако исто чохане чакшире.

— Е, добро, добро. Иди сад, Павле, [па кад буде кава готова, донећеш нам је.

Павле погну главу, погледа још једном крадом у Мирка и изиде.

— Мало ти је чудан тај Павле.

— Јесте — рече смешећи се Ђура, погладавши своје лепе бркове. — Хе, још ти њега не познајеш. Све се бојим да ћеш га још данас познати. Беше још код покојног оца, као сиромашан дечак, па га примих уз остало наслеђе.

— Ама мени се веома свиди што су код тебе све сами Срби и Српкиње у кући.

— Од кад је Србинчевих још никада их не служаше никакав туђинац. Та имамо ми доста наше сиротиње, па што да бранимо туђу. Ми смо Срби, па и у нашој кући мора бити све српско! — одговори с неким особитим поносом господар Ђура.

— Е, у срећан опстанак и напредак овако лепе породице и оваке лепе српске куће! — на здрави Мирко и подиже једну од чаша које Ђура већ беше наточио.

— Дај Боже! — додаде Ђура и извали се на своју столицу, сркнувши до пола из своје мале чашнице.

Мирко спуштајући своју чашницу и нехотице погледа на улицу. — Та погле, Ђуро, шта је већ снега нападало. Има га преко стопе.

— Јест доиста! — скочи и упути се с Мирком прозору.

— Погле, како у честим пахуљицама тихо и стално пада.

— Тај ће покрити јесење усеве, да боље по-
желети не можеш. А до ујутру биће га готово још
за једну стопу, ако не и више.

— Ако тако успада, Бога ми, биће га и више.
Ја истина немам земље, али ми срце чисто поиграва
од радости гледајући на ову благодет.

— Ако подржи, биће година плодна, као што
је скоро не запамтисмо. Хе, што ће бити весела о
Божићу, ратари ће се све топити. Хе, на овај снег
ваља још једну, — рече Ђура чисто поскакујући
од радости; — деде, Мирко.

— Бојим се да ће бити много.

— Та још ову половину што нам је остало.
Сутра и прекосутра и онако нећу имати с ким, а
кад смо сами ми домаћи, никад не пијем више од
једне повеће чаше и то с водом. И тако, према оби-
чају, мораћу чекати чак до другог дана Божића.

Пријатељи се куцнуше и испише. А на вратима
се појави Павле с кавом.

— Из-з-вол'те. Ево к-к-ка..ве — и постави
служавник на сто, а Ђура се загледа у њега и
стаде преда њ.

Павле преврну очима и пређе сад десном ру-
ком преко лица и неспустив је остаде му на десном
образу. — Па имао сам мно..го п-п-посла п-п по
ав-в-влији, час овамо, час он-н-намо. А з-з-зима,
к-к-колик ки је с-с-сн...ег! па в-в-ваљда ми се је-з-з-зик
ук-к к-кочио.

— Не лажи! — повика Ђура, а очи му сиј-
нуше и издаваше да је то више шала. — На среду
с истином или...

Павле задрхта, па се мало прибра. те руком
на лицу заклони мало очи, па настави мање муца-
јући. — Па госпођа ме слала да М-м-макрени до-
несем од оног цр-цр-ног врш-ш-шачког. В-в-врућина
у кухињи, ум-м-морна, да се расхлади. А како сам
точио уд-д дари ми к-к-киселина у нос. Ја се упла-
них да није ц-ц-ц-цикло, па г-г-гутљај по г-г-гутљај...
Н-н-н-нећу н-никад више!

— Само се усуди! — загрме још једном г.
Ђура, сад озбиљније и строжије, па се онда окрете
Мирку, да би сакрио свој смех и рече: — Знаш
шта би сад добро било?

— Шта?

— Да се мало провеземо, да се просањкамо.
Истина, за соник још вије, докле се снег мало не
убије и смрзне. Али неће бити згорег мало на свеж
ваздух, а неће бити згорег ни да с мојим добрим ко-
њима начиним мало пртине кроз село.

— Ја сам спреман на што хоћеш и шта за-
желиш, — одговори Мирко.

Ђура се окрете Павлу, који стајаше као неки
грешник и само трепташе очима.

— Несрећнице, иди ми испред очију, па кажи
Марку да спреми саонице

— В-већ их је с-с-спремио, к-к-као да је з-знао.

— Ех, то је кочијаш! — узвикну Ђура — а
не као ти! — и промери Павла од главе до пете,
а Павле само трепташе. — Нека упрегне белце, а
ти спреми обе бунде и остало што треба.

Павле не рече ни речи, само климну главом у
знак да је разумео, трепну и излете из собе.

Чим Павле залупи врата, а оба пријатеља прс-
нуше грохотом у смех.

— Е јеси ли га видео?

— Одмах је он мени пао у очи, — одговори
Мирко.

— И то мора бити у сваком месецу по један
пут не бирајући и не одређујући дан. У осталом
да не можеш пожелети бољег. А сад да попијемо
каву, то ће нас згрејати за сањкање.

Обојица седоше за сто и почеше сркати каву.
После малог ћутања погледа Мирко у Ђуру.

— Баш бих те нешто замолио, брате Ђуро.

— А шта?

— Да ми једном покажеш оружје твојих пре-
дака, веома ме занима, ако је још у животу и ако
је још у тебе.

— Ако је само то, — сркнувши и последњи
гутљај, одговори Ђура и скочи, — то ти могу жељу
испунити одмах. Докле Марко извуче саонице из
шупе и упрегне, ми ћем бити готови. Јеси ли
испио каву.

— Јесам.

— А ти ходи — И узе га под руку, отвори
десна стаклена врата, прођоше кроз прву и другу
собу, а кад Ђура отвори и врата од велике чисте
собе, Мирко се загледа, застаде на прагу и за-
ћута.

— Та уђи, шта си застао? Ено га тамо на
оном зиду пред нама.

— Стани, стани; стрпи се, молим те! Причекај,
да се мало нагледам ове лепе српске собе... Гле!
како је сав под застрт красним ћилимовима, не знаш
који је лепши од којег, а све су то радиле ви-
линске руке банатских девојака. Па где те дивне
завесе на прозорима! Оне кратке што су на самим
окнима и што допиру до половине, од сади потиша
и танке, да ти се чини да је бела свилена мрежа
паукова и то она најтања. Па тек ове унутарње,
дугачке и с ћерћелијама, они дивни бели свилени
цветови, све руком рађени.

— Све је то откала и везла још моја баба Је-
лисавета, поп Самуилова ћерка и кад се удала моме
деди Богдану донела.

Мирко се не могаше уздржати, него приђе са
свим близу и опипа претима. — Е, оваког поти-
шког платна још не видех. А провидно је као ју-
тарња маглица.

— А трајно је до... невероватности!

— Знаш да је трајно, ланено је, па и танко
за чудо

Ђура га узе за руку и одведе га једном ор-
ману, отвори једну фиоку, подиже неко чисто и
као снег бело платно. — А сад погледај ово.

Мирко се загледа у неку хаљину од зелене
свиле, која беше сва у накрст прошивена свиленим
концем.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ВЕЧЕРЊА МОЛИТВА

— JULES FAGNANT —

Усамљен, по некад са болом у души,
Тужан дођем овде када сунце седа,
Да видим звонару, коју време руши,
И крст, што светлошћу кроз шуму прогледа.

Стародревна прква окренута селу,
Врх правога торња над шумом се сија.
Она је ту мирна, у овом пределу,
Само звоно трипут вечерње избија.

Трипут, по обреду и по Јеванђељу.
За Бога, за живе и за мртве бије,
Дрхти, и изгледа к'о да каже жељу:
„Станите, станите, ко још стао није!“

Људи, чују звоно. Очарани стоје,
А благо брујање лагано се губи;
Погнуте им главе, душом осећају
Како им се савест са истином љуби.

Облаци су сунце заклонили давно;
То учини бура, коју не видите.
Наше плаво небо постало је тавно.
Звоно звони: „Бура! Богу се молите!“

Војислав Јовановић.

ЈЕЛЕНИН МУЖ

РОМАН

НАПИСАО Ђовани Верга

(СВРШЕТАК)

XIV

Чезаре се врати ненадао из Напуља, позват телеграмом од дон Анзелма „због хитних ствари, које мора посвршавати лично он.“ Од неког времена каноник се служио телеграмом као неки банкер. Кад је Јелена спазила свог мужа, сва је поцрвенела. На питања, која је он промуцао, окренувши главу у страну, одговарала је расејано:

— Да, Барбарина је здрава, сви су здрави... Једина ја што се не осећам најбоље.

Чезаре не хтеде на то ништа рећи. Тада га Јелена упита натмурена лица:

— Писао ти је стриц, је ли?

Чезаре усправи главу и очи им се сусреташе.

Хтео је да рекне нешто, али није могао. У лицу се етаде мењати и мало по мало ужасно побледе. На послетку промуца:

— Је ли истина... да те је бароница избацила из своје куће?...

Јелена се сва зајапури у лицу. За тим пребледе и она. Али не одговори, но га гледаше укочено

— Њен син је... покварио свадбу... због тебе?

Она опет не одговори.

— Апотекар је видео дон Пепина кад је изишао из куће... ноћу!

Чезаре је као без душе очекивао одговор, сузних очију, дрхтећи целим телом.

— Та одговори! одговори, несрећнице! Одговори штогод!...

— Хоћу да идем у Напуљ, к мојим родитељима, — беше једини Јеленин одговор.

Он не прослови ни речи. Отвори уста да удахне ваздуха, заљуља се и сруши на једну столицу.

Ето, то је био одговор, који му је дала! Ни једне речи оправдања, утехе, љубави, сажаљења за оне ужасне болове, које је ипак могла прочитати на лицу свог мужа! Ни једне помисли на њега! ни једне помисли на њихну кћер!... И мрачне успомене, љубомора, болови из прошлости почеше му дивљачки кидати срце. Њега обузе силан стид, малаксалост и дивљи гнев. Он није могао да нађе речи, али све то огледало му се у зажареним, сузним очима, подрхтавало је у његовим болним удовима. У мукама тог надчовечјег бола ухвати је он за руке. Али њу обузе страх, само страх, те му се истрже.

— Не! узвикну Чезаре с горким осмејком. Не бој се.

* * *

Дон Либорио стиже с породицом. Ту је била и Камила, која беше накиселила лице. Гости се настанише у најбољим собама. За ручком не прозборише ни једне речи. После обеда изиде отац с каноником у шетњу, да изравна ствари своје кћери, пре но што је прими к себи.

Он се беше наоружао законом, коментаром и свима правничким књигама и био је срећан, што ће имати прилике да покаже речитост и мудрост. Дона Ана преметала је скриње и ормане своје кћери и трчкарала у суседство да прича језиве ствари о свом зету, вукући уза се као сведока Камилу, која је за њом трпељиво ишла као неко јагње. Паланчани су уживали у том скандалу, увећавали су га и коментарисали. Јелена се беше затворила у своју собу и није излазила никуд, а дон Пепино отпутовао је у Напуљ, да избегне скандал или, као што говораху зли језици, да тамо сачека Јелену.

— Ах! свршавајмо, свршавајмо већ једном, за име Божје! говорио је Чезаре стрицу, као човек, који већ хоће да изгуби памет.

Каноник, да би колико је могућно избегао скандале, попустио је у свачему. На послетку, пошто су све ствари поравнате како је желео дон Либорио, одређен је дан поласка. Барбарина је требала да остане код мајке све донде док не буде за школу. У очи дана поласка донесе дадиља дете к оцу, да га загрли и пољуби.

Ето, тако су прекидали с прошлошћу! Заборављали су све и окретали свему леђа! Јелена у тих пет дана није ни један пут осетила оно искушење, које је кињило његов мозак до лудила, да му полети у наручје и ту заборава сав гнев, све јаде! Није ни изишла да је он види! Одлазила је, не рекавши му ни једне речи. Какво је срце имала та жена? Шта је она осећала према њему?... Проводећи тако ноћ, што се беше отегла у вечност, између четири зида своје собе, почеше га кињити сећања на друге мучне часове, на друге несане ноћи... Катаалди!... песник!... војвода!... Дакле, била је истина? Изгледао је себи ништаван, није веровао самоме себи. Зар је на толико њих био љубоморан?... Колико је било истине у ње-

говим сумњама? колико основа у његовој љубомори?...

Ах! сад га је остала! Па кад буде слободна.. Јелена! његова Јелена! његова жена, мајка његовог детета! Његова обожавана жена!.. И зар је могла отићи тако? Зар је могла оставити га, да баш ништа више не осети према њему, после толике љубави, толиких миловања, толиког заједничког живота, толиких радости, толиких пожртвовања!... Та и она је њега ипак љубила. Љубила га је ипак!... Како је само била лепа! како је неисказано била лепа!... како ју је волео! Па зар су могли да се растану тако, а да се не виде?... Да му је да је види бар последњи пут... у њеној постели, разбарушене косе... да је види како спава!... последњи пут!... Да ли је могла да спава?...

Пламичак једине свеће осветљавао је мрачне зидове. Пијаца пред кућом била је пуста. Не чујаше се ни један корак, ни најмањи гласак, нити избијање сахата на звонику. У кући је такође била завладала потпуна тишина. Прошлост испуни његову душу. Љубомора, гнев, бол, све ишчезе... Не остаде ништа друго, до ли Јелена, његова Јелена, која се одмарала тамо у другој или трећој соби и која је сутра одлазила од њега за навек!... Ох! да му је да је бар последњи пут види!... А кад би се она пробудила? Кад би га загрлила и рекла му: Опрости ми! Јест, па и тада!... кад би био уверен о њеном браколомству!.. Шта би га се тицало то, кад би га Јелена опет могла љубити?... Побегли би заједно далеко, далеко!... Али оставити је!... Оставити је можда неком другом!... Пре би пред њеним очима сјурно у груди тај мач, кад би га тако оставила!... Не! не! он не би могао живети без ње.. без своје Јелене... Пре би умро... пре!...

Собе су биле мрачне, али у дну продираше кроз врата светлост њене ноћне лампе. Један лак притисак и врата се отворише. Јелена није била од оних жена, што се боје. Спавала је мирно, готово смешила се; бело лице беше положила на голу руку а црна јој коса расула се по узглављу. Колико успомена, колико среће, колико љубави беше ту, у тој слици, али и колико смртних мука, колико болова, гнева и љубоморе!... И све то било је и других људи!... та гола рука, тај голи врат! та мирисна уста! та разбарушена коса!... Ах! било је других људи као и његово!... И кад он буде једном далеко... кад она буде слободна... онда!... онда!... Па ипак кад би после рекла: — Ходи! — он би појурio! И ма шта да она захте од њега све би учинио. Па и да га изневери стотину пута, он би се стотину пута вратио к њој да јој љуби ноге... Кукавац сињи! Био је болесан, био је луд. Та жена била је његова болест, његово лудило!... И док год живи... док год живи!... биће жена других људи!...

Па добро!... хајде! нека је и тако... Шта мари?... Прошлост?... Шта га се тицала прошлост?... Шта је прошлост?... Само кад би Јелена хтела да га поново љуби?.. Кад би хтела да опет буде његова!... Побегло би Променио би име... Заборавио би све!... Кад би могла да га поново љуби!... Кад би га видела сад у том последњем тренутку, готова да умре, с мачем у руци да се убије! — Откри јој груди и звону је промуклим гласом:

— Јелена!

Она се уплашено грче и ужаснуто га погледа. За тим скочи из постеле и од страха не могаде ни прословити.

Чезаре је поново дозиваше с акцентом пуним чежње и љубави:

— Јелена! Јелена!

Али она, готово полудела од ужаса, стаде викаати за помоћ

— Ах! промрмља Чезаре сав претрнувши. — Ах! не љубиш ме више! не љубиш ме више! Ти осећаш само страх!...

А за тим дочепавши је за мишицу, размахну стегнутим песницом и очајнички удари један пут, два пут, три пут.

ПРЕВЕО С ТАЛИЈАНСКОГ
Михаило Добрић.

В Ј Е Р О Ч К А

— А. П. ЧЕХОВ —

(СВРШЕТАК)

Очекујући хладан пријем, уђе он Кузнецову поплашено, гледајући испод очију и дрхћући чупкао је своју брадицу. Старац се у почетку мрштио и није разумевао што ће томе младом човеку и његовој статистици земска управа, али када му је овај опширно објаснио, шта је то статистички материјал и где се он прикупља, Гаврило Петровић оживе, осмехну се и детињом радознилошћу стаде загледати у његове рукописе.. У вече тога истог дана Иван Алексејевић седео је за ужином код Кузнецових, брзо се загрејавао од јаког пића и гледајући спокојна лица и лепе покрете својих нових познаника осећао је у целом телу слатку, дремљиву леност, када се човеку спава, протеже, смеши... А нови познаници добродушно су га загледали и распитивали: јесу ли му живи отац и мати, колико зарађује месечно, иде ли често у позориште...

Сећао се Огњев својих путовања по званичној дужности, риболова, одласка са целом породицом у девојачки манастир ка игуманији Марти, која је свакоме госту поклонила бисерну кесицу; сећао се ватрених, недовршених, чисто руских спорова, када се обе стране, устајући и дупајући песницама о сто, не разуму и прекидају једна другу, не премећавајући то ни сами, противурече себи у свакој фрази, тему непрестано мењају и црпирјући се час — два, окрену се смејати: — Ђаво би га знао зашто смо се почели препирати! Почели смо о здрављу а заврчили смрћу!

— А сећате ли се како смо ја, ви и доктор ишли у Шетово? говораше Иван Алексејевић Вјери, идући с њом шуми. — Тада нас је још и јуродиви срео. Ја сам му дао петак, а он се три пута прекрети и баца га у раж. Боже, толико утисака носим са собом да кад би их било могуће скупити у једну компактну масу, добио би се велики комад злата! Не разумем зашто се намегни и људи са осећајима забијају по престоницама а не долазе овамо? Зар је на Невском и у великим влажним кућама више простора и истине него овде? Одиста, моје меблиране собе од горе до доле спремне за уметнике, научнике и новинаре, свагда су ми изгледале као предрасуда.

На 20 корака од шуме а преко пута лежао је мали узан мостић са стубићима на крају, који је свагда за време вечерњих шетњи служио као мала станица Кузнецовима и њиховим гостима. Ода свуда је одговарао шумски ехо и било вадно, како се пут губио у црном просеку.

www.unilib.rs Ну ево и моста! рече Огњев. — Одавде вам се ваља вратити натраг...

Вјера застаде.

— Да поседимо, рече она седајући на један стубић. — Пред одласком, кад се прашта, обично сви седе.

Огњев седе до ње на своје књиге и настави говорити. Она је тешко дисала од хода и гледала не у Ивана Алексејевића него некуд у страну, да он није видео њено лице.

— И после десет година, говорио је он, кад се видимо, какви ћемо бити тада! Ви ћете бити већ поштена мати породице, а ја писац ма каквог поштењог, ником непотребног, статистичког зборника, дебелог као и сви зборници. Видећемо се и сетити старине... Сада смо у садашњости, она нас испуњава и покреће, а тада, сретнувши се, ми се нећемо сетити ни броја, ни месеца, чак ни године, кад смо се последњи пут видели на том мостићу. Ви ћете се изменити... Чујете ли, ви ћете се изменити?

Вјера се трже и окрену лице.

— Шта? Упита она.

— Ја сам вас питао сад...

— Опростите, нисам чула шта сте рекли.

Тек ту Огњев опази промену на Вјери. Она је била бледа и дрхтање њена даха осећало се и на рукама, и на унама, и на глави, а из зачешљане косе падаху на чело не две локне као увек, већ једна... Очевидно, она је избегавала да гледа право у очи и старајући се да скрије узбуђење, намештала је час свој оковратник, који као да јој је секао врат, час премештала своју црвену махралу с једног плећа на друго.

— Вама као да је хладно, рече Огњев. — Седети у магли није баш здраво. Ајде да вас одведем кући.

Вјера ћуташе.

— Шта вам је? осмехну се Иван Алексејевић. — Ви ћутите и не одговарате на питања. Јесте ли болесни или љути? А?

Вјера јако стигше длан на образ, окрену се по том Огњеву, али се одмах трже.

— Ужасан положај... прошашта она са изразом силног бола на лицу. — Ужасан!

— Зашто је ужасан? упита Огњев, смажући раменима и не кријући своје дивљење. — У чему је ствар?

Дишући и даље тешко и смажући раменима, Вјера му окрену леђа, гледаше пола минута у небо и рече:

— Мени је потребно говорити с вама, Иване Алексејевићу.

— Ја слушам.

— Вама ће изгледати, можда, чудновато... ви ћете се изненадити, али мени је свеједно.

Огњев још једном подиже раме и спреми се да слуша.

— Ево шта, поче Вјерочка, сагнувши главу и чупкајући махралу прстима. — Видите ли, ја сам вам... ето хтела рећи... Вама ће изгледати чудновато... глупо, а ја... ја више не могу.

Речи јој пређоше лагано у шапутање и она од једном заплака. Покри лице махрамом, саже се још више и горко заплака. Иван Алексејевић смуђено храни и избежуми се, не знајући шта ће рећи и учинити, погледа без наде око себе. Већ због тога што није навикао на плач и сузе и у самог њега наводнише се очи.

— Ну још и то! промрља он растројено. — Вјера

Гавриловић, зашто то? Драга моја, ви... ви сте болесни. Или вас је ко увредио? Репите, ја ћу тога... умет помоћи...

Када он, трудећи се да је утеши, лагано подиже њене руке с лица, она се осмехну и кроз сузе проговори:

— Ја... ја вас волим!

Ове речи, просте и обичне, беху казане простим човечјим тоном, али Огњев у силној смутњи окрену се од Вјере, подиже се и за смутњом осети страх.

Туга, топлина и сентиментално расположење, које беху на њ наишли услед праштања и пића, од једном ишчезоше, уступајући место оштром, непријатном осећању нелагодности. Као да се прекрену душа у њему, он се искоси на Вјеру, и сад му се, пошто је исказала своју љубав и са себе збацила неприступност, која тако краси жену, сад му се она учини нижа, простија, тамнија.

— Шта је то? ужасну се он. — Да ли је ја волим или не? То је сад питање!

А она, када је већ најглавније и најтеже, најзад, речено, дисала је лако и слободно. Она се такође подиже и гледећи право у лице Ивана Алексејевића, поче говорити брзо, неусиљено, ватрено.

Као што се човек, изненадно уплашен не може после сетити поретка, којим су се јавили звуци што су произвели његову катастрофу, тако се и Огњев није сећао речи и фраза Вјериних. Он је знао тек само садржину њених речи, њу саму и то осећање, које су у њему производиле њене речи. Он се сећао као неког загушеног, у неколико сиљивог гласа од узбуђења и необичне музике и страсности у интонацији. Плачући, смејући се, са блиставим сузама на трепавицама, она му је говорила, да ју је од првих дана познанства поразио својом оригиналношћу, умом, добрим паметним очима, својим задаћама и циљем живота, да га она воли страшно, безумно, дубоко; да је лети кад год је долазила, из даљине чула његов глас онда јој се срце испуњавало предосећањем среће; смејала се чак и његовим глупим шалама, у свакој цифри његова рукописа видела је нешто необично паметно и грандиозно, а његов штап чинио јој се најлепшим дрветом.

И шума и маглени велови и црне гомиле по крајевима пута изгледало је да су се утишали, слушајући је а на души Огњева било је нешто рђаво, чудно... Исповедајући му љубав, Вјера је била заносно лена, говорила је дивно и страшно, али он је осећао не насладу, не радост живота, као што је хтео, већ само осећање Вјерина страдања, бол и сажаљење, што због њега страда добри човек. Бог зна да ли му је говорио ум књижевнички, или је и то била проста навика објективности која тако често спречава људе да живе, тек њему је све узбуђење, све страдање Вјерино изгледало притворно, детињасто, и у исто доба осећање се бунило у њему и шапутало, да је све што он сад гледа и чује, с тачке гледишта личне среће и природе, озбиљније од свију статистика, књига и истина... И он се љутио и кривио себе, и ако није разумевао, у чему је баш та његова кривица...

Није знао шта ће рећи, а говорити било је врло потребно. Рећи без околишења: „ја вас не волим.“ није имао снаге, а рећи „да“ није могао зато, што у својој души није налазио ни искрице...

Он је ћутао, а она је међу тим говорила, да више за ње нема среће, но поћи за њим, одмах, куда он хоће,

да му буде жона помоћница, а ако си отиш од ње, она ће умрети од гуге...

— Ја не могу овде остати! рече она, ломећи руке.
— Мртви су ми и тај дом, и та шума и тај ваздух. Ја не могу издржати и остати овде, живот без цркви, не могу поднети нашу следе и лабе гуге, који сви личе један на другог као гапље воде. Сви су они ердачни и д бродушници, јер су сити, не страдају, не муче се... А ја нарочито хоћу у ваше велике, влажне куће, где страдају и д притиском рада и невоље...

И то је изгледало Огњеву притворно и делићасто. Када је Вјера св шилг, он још није знао шта ће рећи, али ћутати није било могуће и он промрља:

— Вјера Гавриловна, ја сам сам веома за то захваљан, и ако осећам да ничим писам за службу такво... с в. ше стране... осећање. Али као частан човек морам рећи да је... срећа заснована на једнакости, то је тек кад обе стране... дакле, љубав...

Али се одмах застиде и ућута. Он је осећао да му је лице тако било глупо, криво, рђаво, јер је било напрегнуто и блесало. Вјера је мора бити умела прочитати на његову лицу истину, јер од једном погаде озбиљнија погледа и пониче главом.

— Извините ме, промрља Огњев, не трпећи ћутања.
— Ја вистито поштовавам, да ме боли!

Вјера се брзо окрену и журно пође натраг кући. Огњев пође за њом.

— Не, не треба! рече Вјера махнувши руком — Не идите ја сам ама отићи...

— А не... немојте да вас не отцртају.

Све што год је рекао до последње речи чинило се Огњеву одржито и рђаво. Осећање кривице расло је у њему на сваком кораку. Љутио се, стезао песнице и проклињао своју хладноћу и неумешност у држању са женскињем. Трудећи се да распали себе, он је гледао красну Вјерину слику, њену косу и стопе, које су по прашљивом путу остављале њене мале ноге сећање њених речи и суза, али све то било му је само мило а није раздрагало његове душе.

„Ах, немогуће је на силу љубити!“ убеђивао је он себе, и у исто време мислио: кака ћу љубити ако не сад? Већ ми је тридесет! Боље је од Вјере ја никад нећу срећети... О, часја старости! Старост у тридесетој години!“

Вјера је ишла испред њега све брже и брже, не окрећући се, ободивши главу... Њему се чинило, да је од бола ослабила, сунчала се у слећима.

„Могу да замислим како јој је сад на души!“ мислио је он, гледајући ју. „И стид ме је и боли ме, да бих умро! Боже, толико презије, живота, смисла у свему томе, да би се и камен покренуо, а ја... ја сам глуп и рђав...“

— Чујте, Вјера Гавриловна! крикну он изненада и против своје воље. — Немојте мислити, да ја... да сам ја...

Огњев се спресе и ућута. Код врата Вјера га лагано погледа и одишавши се и увивши се у махраму, брзо пође алеји.

Иван Алексејевић остаде сам. Враћајући се натраг шуми, он је ишао брзо; непрестано је застајао и окретао се вратима с тањим и разом у целој својој слици као да није веровао себи. Траго је очигледно путу трагове Вјериних стопа и није веровао да му је девојка, која му се

тако допадала, признала своју љубав и да јој је он глупо и оштро „отказао.“ Први пут у животу могао се из искуства убедити, како човек мало зависи од своје добре воље и знајући себе сама као човека ердачна и на своме месту, и против воље причинио је своме ближњему жестоко, незаслужено страдање.

Савест га је мучила а када је Вјере нестало, њему поче изгледати као да је изгубио вешто врло драго, блиско, што више неће наћи. Он је осећао да је с Вјером ишчезла и част његове младости и да се тренуци, које је он тако узалуд провео, неће више повратити.

Дошавши до моста, он стаде и замисли се. Хтео је наћи узрок својој чудноватој хладноћи. Да је он пак био не ван њега, но у њему самом, било му је јасно. Искрено је признавао себи, да то није она нерасудна хладноћа, којом се тако често хвзалишу наметни људи, није хладноћа самољубивог глупака, већ просто слабост душе, неспособност дубоко дубоко осећати леноту, рана старост, добивена услед васпитања, немирне борбе за комадом хлеба и безпородичног живота.

Са моста брзо нехотице пође у шуму. Овде, где се у црној и густој помрчини и тамо и амо показивали оштри зраци месечине, где ништа друго није осећао до својих мисли, страшно му се прохте да поврати изгубљено.

И сећао се Иван Алексејевић, како се опет вратио. Гушећи себе успоменама, сликајући на силу у своме уображењу Вјеру, он је брзо корачао башти. По путу и у башти магле већ није било и јасни месец гледао је с неба као умивен; само се тек исток маглио и мргодно... Сећао се Огњев својих пажљивих корака, тамних прозора, густога мириса хелиотрона и резеде. Познати Каро, пријатељски машући репом, приђе и поњуши му руку... То је било једино живо створење, које виде како он обиђе два три пута око куће, стаде крај тамнога прозора Вјериног и махнув руком и дубоко уздахнувши, изиђе из баште.

После једног сата он је већ био у градићу и ожаљосћен, растројен, прислонивши тело и врело лице на врата мирне куће, дулао. Негде у граду залаја пас и као одговор на његово куцање код цркве удари неко у клепало...

— Скитао се ноћу... мрмљао је домаћин у дугој као женској кошуљи отварајући му врата. — Што се скитао, боље да се Богу молиш...

Ушавши у собу Иван Алексејевић спусти се на кревет и дуго дуго гледаше у ватру, потом одмахну главом и стаде се спремати.

28—X—99.

БОЉЕ ИКАД НЕГО НИКАД

КРИТИЧКА ОПАЖАЊА Ив. Гончарова

(НАСТАВАК)

Рајски је талентован, али је припремна школа за таленат тегабна, иште целога човека, и за њега који је одрастао још у периоду обломовскога сна, преко потребна, но није имао кад: нова га је епоха затекла већ израслим. Он се баца на живопис, отула на скултуру, пише роман, неприправљен техником ни за једну ни за другу уметност.

Нове идеје киче у њему, он слуги блиске рефор-

ме, сазнаје истину новине, и пашти се да ратује за све те велике и мале слободе чије се примицање осећало у ваздуху. Али се само пашти.

Он се бори, трудећи се да сломи зид великосветске затворености, са Софијом Бјеловодовом која се повукла у своја породична предања, у пристојности бонтонa, речју у аристократско обломовеку непомичност што је прелазила наслеђем с колена на колена.

И дабогме да нема успеха, јер га је изазвала на борбу корист, обожавање живе лепоте. Он жели да победи не та укочена предања, феудалну охолост, и да изазове на жив, нов рад ум и дух Софијин, он жели да победи кузину, женску — себе ради. А рада, своје рођене снаге, примера, не уноси у ту борбу, и зато нема успеха.

Он ако и не спава по обломовски, тек се *пробудио*, и зна шта да ради, *али не ради*.

Он је само у узбуђењу пламтео за радом, а највише се клањао лепоти, и с те је стране можда нешто и дирнуо Софију али не у своју корист. Она се мршти при његовим тврђењима о неопходности рада, труда, ослобађа се од тога новцем у корист сиромаша, али застаје на његовим ватреним речима о љубави и о слободи да човек сам располаже својим осећањем и собом. Потреба те слободе затренила је и у њој несвесно, јер је он утицао не на сазнање и уверење њено но само на живце. Она је оставила своју улогу величанствене неукорњивости, извирила, колико је могла, преко високих зидова великосветскога манастира и учинила *un faux pas*... на само је неку проговорила с талијанским графом, једном се срела с њим у шетњи, и написала му просто писамце да јој пошље ноте... *Faux pas!* повикало је цело друштво, које је навикло да њу види свагда хладном и безукорном — и ништа више.

У њој се при графовој појави био почео топнати лед строга васпитања и пристојности, али при првом неспокојству тетака, при шапату света, она је одмах победила игру живаца.

Овде морам признати потпуну своју немоћ у приказивању личности Софије Бјеловодове. Ја нисам тада познавао нимало, а и сад познајем, мало круг у ком је она живела, и ту је критика имала сасвим право. То је досадан почетак из кога сасвим неуметнички избија замисао да се покаже како се рефлектовало развиће нових идеја у затвореном кругу великога света. И ништа осим претензија није изишло из тога покушаја.

Осим тога мене је заводила на зло мисао да изнесем низ женских портрета. Прва није испао за руком, други, умируће Наталије, цртао као Бјеловодовић, у педесетим годинама, такође је блед. То је између осталог отуда што сам се журио и гледао даље у дубину романа, не заустављајући си задуго на тим споредним појавама. Мене су већ привлачила блиска ми лица и места где сам се родио и одрастао, и та лица бабушке и унука, целог провинцијскога становништва и послуге, и сва околина, по признању свих, изишли су код мене живље.

Тамо код Софије и Наталије састављао сам, овде сам цртао са живих личности. Уз то, у том међувремену, од 1840—1862 г. (када сам поново долазио на Волгу) и моје је перо дакако доста морало сазрети и оснажити се у раду. Чини ми се да сам 1859. или 1861. г. штампаво две три „епизоде из живота Рајскога“ у *Отач. Записима* и једну епизоду „Бабушка“ у *Суверениску*.

Да руски живот није размакнуо, мигам моћне руке, своје оквири, ми бисмо се сви зауставили на оном ступњу на којем се зауставио Рајски. С њим су се слагали тада многи наши интелегентни људи који су се сматрали напреднима. Њих су називали романтицима, крајњим идеалистима. Они су за сада још јурили к новоме, много су говорили, постављали себи идеале, бацали се с једнога поела на други, тражили рад: и ту, у тај период, отишло је много узалуд изгубљених талената, који нису имали одређена пута, свесних циљева, и упронашћаваних и својом рођеном и општом обломовишћом. Ми бисмо сви упрли о зид, и писали бисмо и даље праве звучне стихове или сликали једне и исте појаве свкид шњег више природног животињског живота.

Код Рајскога, осим утицаја, што се на њ чинили време и нови догађаји, пратио сам још с већим интересом интересантан, психолошки или физиолошки процес како се појављивала та покретна и упечатљива природа у његову личном животу. Управо то како се снага фантазије у уметничким природама неупућена на свакидашњи рад, на уметничко стварање, бацала у сам живот и ситне појаве овога красила својим бојама, производе и те чудноватости, често одвратности, којима бива обилан живот уметника: по целом свету.

Празна фантазија у таквим природама најчешће се баца у сферу осећања, у све обике и врте *љубави*, екзалтирајући, стварајући идеале, док из свега тога не изиђе каква грозница или шала, нешто јадно и смешно.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Историја Француске Револуције и Конзултства и Царства од А. Тјера, у преводу М. М. Магдаленића поч. ђенерала. Књига прва. Са сликама. Цена свесци 1'50 дин.

Ко је год што слушао о Историји, морао је чути и о Великој Француској Револуцији и „извршиоцу њеног теста-мента“, Наполеону, јер су то, ако не баш највећи, а оно сигурно од највећих момената у Историји Човечанства. А ко је год што читао о тим сјајним тренуцима Француске Историје, морао је наићи и на име Тјерово, који је најмонументалнији и најзнаниљивији, ако и не баш најбољи њихов историк.

То је једна врло репка појава: да у једном великом политичару почива и велики писац. Тражите такве примере у историји и наћићете их само неколико. А Тијер је један од најленших примера за то. Али он није био само политичар; он је био и финансијер и историк и философ, а пре свега или више свега врло духовит човек. Па ипак са свима тим особинама он није био државник. Ма да је био и Министар, и Први Министар, и шеф партије, и шеф Државе; ма да је за време читавих периода имао највишу власт у Француској и ма да је кроз читаве деценије његово мишљење било од пресудног утицаја, ипак он није оставио у целом свом политичком раду ни једну једину мисао, која би га надживила, или која би у ишчала на развој инстату-

ција у земљи, или да је створио какав правац или струју. То је био прави представник *tändelei-Politik*-e, био је мајстор у палијативним мерама. Зато су свака влада и политика и пропадале чији је он заштитник био и којима се он на чело ставио. Било би сувише опширно кад бих стао набрајати примере. И с овим сам се мало удаљио од правог предмета, али тек нисам могао да проговорим о Тјеру, а да не кажем оно што ми на срцу лежи као политичару, који је поред осталих грехова однео собом у гроб и тај: да су без пресуде а по његовој наредби убијали људе по улицама париским.

Но много је мање споран он као историк и писац. Ту је Тјер заста величина првог ранга. Наравно кад ово кажем, мислим увек на оно доба у ком је он зачео и написао ову историју. Касније је поникао са свим други метод у историском испитивању, његове су оцене оборене: времену, што га је он описивао дата је са свим друга физијномија, нарочито после Теновних радова, али све то не може да смањи много вредност Тјеровој историји нити да потре велики утисак, што га је она произвела.

Тјерова је историја један комосалан рад, израђен са свом скруполозности и интелигенцијом, што их је у оно доба могао имати један човек. То је дело написано стилем који је још и сада врло пријатан, духовит, лак, освојљив, и остаје примерно и класично јасан, а који је у доба кад је дело писано био просто чудесан и несравњив, да је због њега Тјер стављен упоредо са Волтером и Талераном.

„У каквој апотеози духа, где би се у средини облака историје, уздизала три човека, који су већ од сто педесет године оличење Француске: Волтер, Талеран и Тјер — ко би могао рећи који би од њих требао да стоји на првом месту? Духовитост Тјерова је очаравала Французе за пуњих педесет година...“*

Кад су се овако ласкаве рече о Тјеру писале имало се на уму његов целокупан живот и рад, како написа, тако говори на зборовима и скупштинама, па најзад и прости разговори, који су цитирани по свима кутовима Француске кроз читаве деценијуме као пример досетљивости и духовитости.

Но нигде није Тјер испољио своју жеђ за истином, свој истински ентузијазам за величином, своје очарано одушевљење за лепотом, своју интелигенцију у схватању најтежих и најзамршенијих ствари, и своју невероватну силу и јасноћу у стилу, као што је све то истакао у своме делу које нам сада даје у преводу Ђенерал Магдаленић. Тјерова је моћ стила била тако велика, и његова вештина да сваку ствар објасни, протумачи и јасно престави, тако ретка, да је Хајне узвикнуо једном приликом: „Штета што Г. Тјер није студирао Канта, и немачку философију он би нам јамачно умео чак и то објаснити.“

У овој историји, од које је прва свеска у преводу Ђенерала Магдаленића баш сад изишла, сваки ће наћи оно о Француској и тим великим догађајима који су ту описани, што до сада није нашао ништа слично ни у каквој књизи на српском језику. Тек после ове лектуре ће многи уви-

дети како су имали погрешно мишљење о Француској и њеном народу, и тек ће тада почети волети ову велику и симпатичну нацију онако као што она то заслужује.

Они пак, који хоће и желе да стеку тачна и специјална обавештења о многим пословима и догађајима из тог доба, извућиће врло велике користи из ове лектуре. Ова ће књига бити од највећег интереса и за књижевнике, и за љаке и за историке и за професоре политичаре и за финансијере, а највише за војнике

Зато ја од своје стране не могу довољно да благодарим преводиоцу, на том огромном предузећу, које захтева и огромног рада и врло великог пожртвовања, а нарочито страшно много новаца. И зато ја од своје стране не могу довољно да препоручим ову књигу, нити знам како да упутим наш читалачки свет да је купује. Биће веома велика срамота ако предузета публикација овог дела застане услед слабог одзива публике, од чега ја већ сад зебем.

Ово је предузеће тако корисно за све нас а нарочито за српску књижевност, и толико је огромно по својој материјалној величини и по свом значају, да се ја не смем ни заустављати на ситним појединостима од којих би могао замерке да направим. Али ипак хоћу да учиним две три примедбе да би ми савест била мирна. Чини ми се да немам права да их прећутим.

Прво, не изгледа ми да је онај предговор згодно назван „Споменица,“ него би требало рећи „Потсетница,“ јер се на то ишло оним објашњењем. Затим је са свим погрешно преведена формула Тјерова при паду Царства речима „одсутност власти.“ *Vacance du pouvoir* може значити само *уиражњена власт*, т. ј. на власти се упразнило место. И најзад неке ситније грешке језикословне, које се могу узети и као омашке пера, у што спада *без да...* и т. д.

Но преводилац је врло добро учинио што је увек особна имена исписивао у загради оригинално, те ако би баш и погрешно писао изговор њихов као нпр. код Sieyes (преводилац га чита као *Сијеје*, а треба изговорити просто *Сијес*), ипак сваки зна шта је, па може сам исправити.

На крају треба да додам да у овом преводу има и једна сретна иновација, која се састоји у том, што је преводилац сваку ствар, догађај или име, за које би држао да ће српској публици бити непознато, — објаснио у примедби. Тиме је многим помогао разумети прави смисао.

Штампа је добра, повез одличан, и у опште цело издање свеске врло угледно.

Још једном хоћу ово дело да препоручим најтоплије сваком писменом човеку у Српству — и том препоруком да завршим овај мали и површни приказ.

S.

РЕПЕРТОАР НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

Недеља, 14. новембра: Дневна представа: *Два нарелника*, позоришна игра у три чина, превео с талијанског и посрбио Никола С. Ђурковић — Вечерња представа: *Тодор од Сталкв*, трагедија у пет чинова, написао Милош Цветић.

* Le Marquis de Castellane.

Садржај: „Зимње вече“ (песма). — „Србинчеви“ (наставак) — „Вечерња молитва“ (песма). — „Јелењи муж“ (наставак). — „Вјерочка“ (серијетак). — „Боље икад него никад“ (наставак) — „Књижевни преглед“. — „Репертоар Народног Позоришта“.